

ПОДЛЕСНА О.С.

**ОСНОВНІ ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ
АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ (НА ПРИКЛАДІ ПЕРЕКЛАДІВ УКРАЇНСЬКИХ
КЛАСИЧНИХ ТВОРІВ)**

У статті розглядаються особливості відтворення безеквівалентної лексики на англійську мову (на прикладі перекладів українських класичних творів).

Ключові слова: безеквівалентна лексика, переклад, українська класична література

The article deals with the ways of translation of non-equivalent vocabulary into English (using the example of Ukrainian classical literature).

Key words: non-equivalent vocabulary, translation, Ukrainian classical literature

Література як цілісне та складне явище формується у синтезі та постійній взаємодії літератур різних мов і національностей. Це зумовлює появу культурного діалогу, що уможлиблює обмін літературним досвідом різних світових культур. Автор не може існувати в ізольованому просторі, оскільки публікуючи результат своєї творчої діяльності та знаходячи своїх читачів, входить у широкий діалоговий культурний контекст. Поняття безеквівалентної лексики дуже тісно пов'язане із поняттям культурного діалогу, оскільки вона є в кожній мові і, відповідно, в літературі. Тому **предметом** нашого дослідження є безеквівалентна лексика в структурі українських класичних творів.

Мета статті полягає у визначенні основних засобів відтворення безеквівалентної лексики українських класичних творів в перекладі на англійську мову. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) з'ясувати сутність поняття «безеквівалентна лексика», визначивши її специфічні особливості; 2) встановити зв'язок понять «безеквівалентна лексика», «діалог культур», «художній переклад» та зазначити їх місце в загальному літературознавчому дискурсі; 3) виокремити засоби відтворення безеквівалентної лексики українських класичних творів в перекладі на англійську мову.

Безеквівалентна лексика є в кожній мові. М. П. Кочерган зазначає, що вона зазвичай становить не більше 6-7% загальної кількості активно вживаних слів [Кочерган, с. 171-172]. Поява такої лексики зумовлена життєдіяльністю певного лінгвокультурного колективу та відбиває розбіжності між лінгвістично-понятійними кодами. Вона відбиває специфічні уявлення про світ окремої групи людей, об'єднаних культурними, етнічними, національними рисами. Як зауважує А. В. Волошина, «кожен етнос у процесі своєї життєдіяльності «олюднює» навколишнє середовище та вносить у нього специфічні риси. З плином часу виникають етнічно значущі предмети-реалії. У лексиці вони фіксуються словами-реаліями» [Волошина, с. 57].

Специфіка безеквівалентної лексики, на думку літературознавців, полягає в її: 1) семантиці (вона належить до національно маркованої лексики сучасної української мови); 2) конотації (семантика безеквівалентної лексеми поширюється на контекст (сміслові оточення) цієї одиниці в тканині тексту та весь смисл-зміст твору); 3) функціонуванні (в ієрархії смислу тексту така лексика виконує функцію домінанти); 4) іншомовних лексичних відповідниках (поява безеквівалентної лексики у тексті наштовхує реципієнта на розуміння етнокультурної приналежності твору, текст починає функціонувати, таким чином, як феномен на межі двох культур) [Тулиця, с. 257-258].

Безеквівалентна лексика тісно пов'язана з проблемою художнього перекладу. Література в силу своєї словесної природи – єдине мистецтво, обмежене мовним бар'єром: на відміну від музики, живопису, скульптури, танці і т. д., літературний твір доступний тільки тим, хто знає мову, якою вона написана [Ковалева]. Художній переклад виконує дуже важливу роль в культурній комунікації. Він формує культурний діалог між

авторами й читачами різних країн, національностей, які в той же час можуть бути учасниками різних часових, історичних періодів. А переклад безеквівалентної лексики становить окрему проблему лінгвістики та літературознавства.

Розглянемо особливості відтворення безеквівалентної лексики на прикладі перекладів українських класичних творів. Аналізуючи творчість українського класика Т. Г. Шевченка, можемо помітити, що його творча спадщина дуже яскраво репрезентує особливості українського менталітету. Це простежуємо на специфіці відтворення змістових концептів, що є категоріями української національної культури. Наприклад, концепт «хата» в українському просторі це не просто будинок, де живе людина. Даний концепт набув чимало символічних конотативних значень, про що свідчить його широке використання в повір'ях, легендах, прикметах, українських пареміях. Тому переклад цієї лексеми у її повному змістовому та символічному наповненні на англійську мову є неможливим.

У вірші Т. Г. Шевченка «Садок вишневий коло хати» лексема «хата» є центральною. Вона повторюється у вірші тричі, що свідчить про її символічне змістове наповнення. У перекладі В. Семенина «хата» звучить як «the dwelling» (житло, помешкання). Відчуваємо, що введення лексеми «хата» в англійський контекст зумовлює нею втрату того багатого змістового наповнення, яке вона несе в українському контексті.

Лексема «соловейко» в українському просторі також є досить продуктивною, оскільки часто з'являється і в народній творчості, і у творчості українських письменників. Відповідно, окрім прямого значення співочої пташки, вона набуває символічного значення, що пов'язується з життєустроєм українського народу. Відтак, в українському контексті соловей символізує волю, натхнення, таланту, з його співом в Україні пов'язують прихід весни. У перекладі вірша Т. Г. Шевченка лексема «соловейко» втрачає це символічне наповнення, натомість перекладач обирає дві різні лексеми: 1) «nightingale» (соловей), 2) «warblers» (очертянки або співочі птахи). Відповідно, простежуємо, що у перекладі вірша «Садок вишневий коло хати» на англійську мову українські культури «хата», «соловейко» втрачають символічного наповнення, нав'язаного українським менталітетом. Ці слова відтворені в перекладі шляхом дослівного перекладу («хата» - «житло») або за допомогою добору близьких за значенням слів («соловейко» - «співочий птах»).

У творчості П. Тичини також простежується яскравий український колорит. Зокрема, у вірші «Де тополя росте...» центральними є образи природи, що відтворюють особливість українського простору. Символічного змісту в українському контексті набувають лексеми «тополя», «жито», «колоски», за допомогою яких автор описує унікальність української природи. У перекладі лексема «тополя» звучить як «the poplar», а «жито» та «колоски» перекладач об'єднує в спільне поняття «the gye», що зумовлює втрату акцентуації на деталях, яка досягається автором в оригіналі.

Отже, безеквівалентною називається лексика, що відбиває специфічні уявлення про світ окремої групи людей, об'єднаних культурними, етнічними, національними рисами. Наявність таких слів у мові певного народу допомагає визначити особливість його менталітету. У той же час використання таких слів у літературній творчості породжує проблему, пов'язану з їх художнім перекладом на іншу мову.

Як правило, перекодування лексем з української мови на англійську зумовлює втрату ними багатого змістового та символічного наповнення. Основними засобами перекладу безеквівалентних лексем в українських класичних творах є дослівний переклад, у якому відтворено основне значення слова, а також добір близьких за значенням слів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волошина А. Безеквівалентна лексика близькоспоріднених мов: проблема семантичної структури. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2000. Випуск XXVI. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2000. С.56–64.

2. Де тополя росте / Павло Тичина ; пер. з укр. Стефана Комарницького Where the poplar grows / Pavlo Tychyna : [вибр. тв. в англ. пер.]. К. : АДЕФ-Україна, 2012. 47 с.
3. Ковалева Т. В. Художественный перевод и личность переводчика. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/38536164.pdf> (дата звернення – 12.09.2022).
4. Кочерган М. П. Загальне мовознавство [підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти]. К., 1999. С.171–172.
5. Тупиця О., Зімакова Л. Безеквівалентна лексика: проблема визначення. URL: https://dspu.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/2012-34.pdf (дата звернення – 12.09.2022).
6. Шевченко Т. «Садок вишневий коло хати», пер. В. Семенина «A little orchard by the dwelling». URL: <https://probapera.org/publication/13/53627/sadok-vyshnevyj-kolo-haty-pereklad-anhlijskoyu.html> (дата звернення – 17.09.2022).

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Кіщенко Ю.В.